STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 04595

MIRER YESHIVE IN GOLES

Elhanan Yosef Hertsman

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

מירער ישיבה אין גלות

אינהאלט:

הימלישע בענקשאפט און שטורמישע טעג

בילדער פון גדולי ישראל, אויך פון מירער ישיבה,
און טראגעדיעס פון שאנכייער געטא

געשריבען און ארויסגעגעבען פון

הרב אלחנן יוסף הערצמאן

שאנגהאי, כינע, תש״א — ניו יארק, תש״י

edited and published by
RABBI CHUNA HERTZMAN
229 Penn Street, Brooklyn 11, N. Y.
EVergreen 7-5238

Copyright 1950, by Rabbi Chuna Hertzman — נאכדרוק פערבאטען

Printed by Postar & Halberstam Printing Co., Brooklyn 6, N.Y.

דיא קדושים !

פון זעהר א גרויסע הייליגע וועלט זענען מיר אוועקגעריסען געוואָרען ! מיר — אבער נישט זיי ! זיי, די קדושים, זיי זענען מעהר נישט וויא אריבער פון קודש אין קדשי קדשים, אבער ביי וואָס זענען מיר פערבליבען ? בייא א וועלט, וואָס אויף יעדען טראָט זענען דאָ צוואנציג מכשולים, יעדער שטיקעל ערד איז דורכגעווייקט מיט בלוט, פון יעדען גרעזעל וואקסט אומרעכט, דיא לופט איז פול מוט מלאכי חבלה, און אָנ-געפילט מיט מענשען-האס.

אבער זיי, דיא קדושים, זיצען אין אַן אָרט פון „כולו קודש", זייער אויער הערט נור „קדוש — קדוש — קדוש". זייער אויג זעהט נור גוטעס, הייליגעס און העכערס ! זייער נשמה זיצט אין דעם גן-עדן וואָס זיי האָבען זיך דאָ, אויף דער וועלט פאַרפלאנצט, צוגעגרייט דורך זייערע מעשים טובים, דורך אוועקגעבען טעג און נעכט פאר לערנען תורה, פראווען חצות, זאָגען תהלים, און אָפּגעבען זייער בעט פאר אורחים.

און דאָ וויל איך דערמאָנען וועגען אונזערע ליבע און טייערע חברים, וואָס מיר האָבען געלאָזען אויף דיא בית עולם׳ס אין גלות, איבער-הויפט אין שאנגהאי. „במקום אשר לא דרכו אבותינו", האָבען מיר אייך דאָרטען געלאָזען ! אבער נישט איינזאם, אליין ! ניין ! ניין ! וויל דיא לעצטע לוי׳ האָבען מיר געמאכט פון איין גרויסען וואָגען מיט שמות, פון דיא הונדערטער ספרים, וואָס מיר און איהר האָבען צוזאמען געלע-רענט אין דעם גלות פון שאנגהאי, אין דיא שרעקליכע געטאָ צייטען. אט דיא שמות, דורכגעווייקטע אין טרערען און שוויים — זיי וועלען אייך זיין אייער גן-עדן ווינטעל. און פאר אונז וועלען יענע שמות זיין דער גרויסער, הייליגער סידור, פון וועלכען איהר וועט שטענדיג בעטען פאר אונז, אז מיר זאָלען נאָך קענען צוריק געפינען דיא הויכע גלות-הרגשים, וואָס ליגען אין יענע פערגראָבענע שמות ! און דאָס וועט זיין אונזער אלעמענ׳ס גרויסער טרייסט פאר אונזער שווער דורכגעמאכטען גלות.

ת. נ. צ. ב. ה.

צום הייליגען אנדענק

פון מיינע ליבע עלטערן, שוועסטער און ברידער, וואס זענען אומגעקומען על קה"ש אין פוילען.

ר' שמואל ב"ר מרדכי הערצמאן ז"ל מניסינע

צפורה בת ר' אליעזר וואקערמאן ז"ל מטישיוויץ

זייערע זין: אביגדור מאיר, אליעזר

טעכטער: זלאטע, לאה, חנה פראדעל,

אומגעקומען על קה"ש הי"ד, כ"א תשרי, תש"א
בניסינע כרך לובלין.

דיא בני תורה,

וואס זענען נפטר געווארען אין גלות

מירער ישיבה

ר' מאיר סעריוואנסקי, ב' שבט, ת"ש, ווילנע.
ר' יצחק פראנק, ה' אדר, ת"ש, קאוונע.
ר' אברהם ארבוס, י"ב שבט, תש"ו, שאנגהאי
ר' מרדכי וואסילסקי, י"ב אב, תש"ו, שאנגהאי

ליובאוויצער ישיבה

ר' שמואל אברהם כאנאוויץ, ט' אדר, תש"ג

ישיבת חכמי לובלין

ר' עובדי' זובערמאן, ב' ניסן, ת"ש, שאנגהאי
ר' אלי' וויטעלזאן, כ"ט אב, תש"ה, שאנגהאי
ר' שלמה קאפל, ע"ס תש"ו, שאנגהאי.
ר' מנשה קאווע, כ"א אדר, תש"ו, שאנגהאי

סדר הנסיעות

פון מיר קיין ווילנע, ב' חשון, ת"ש
פון ווילנע קיין קיידאן, כ"ח כסלו, ת"ש
פון קיידאן אין דיא שטעטלאך, א' אב, ת"ש
פון דיא שטעטלאך קיין יאפאן, י"ד שבט, תש"א
יאפאן — שאנגהאי, כ"ה אב, תש"א; שאנגהאיער געטא, תשעה באב, תש"ג
שאנגהאי — אמעריקע, י"ב טבת, תש"ז

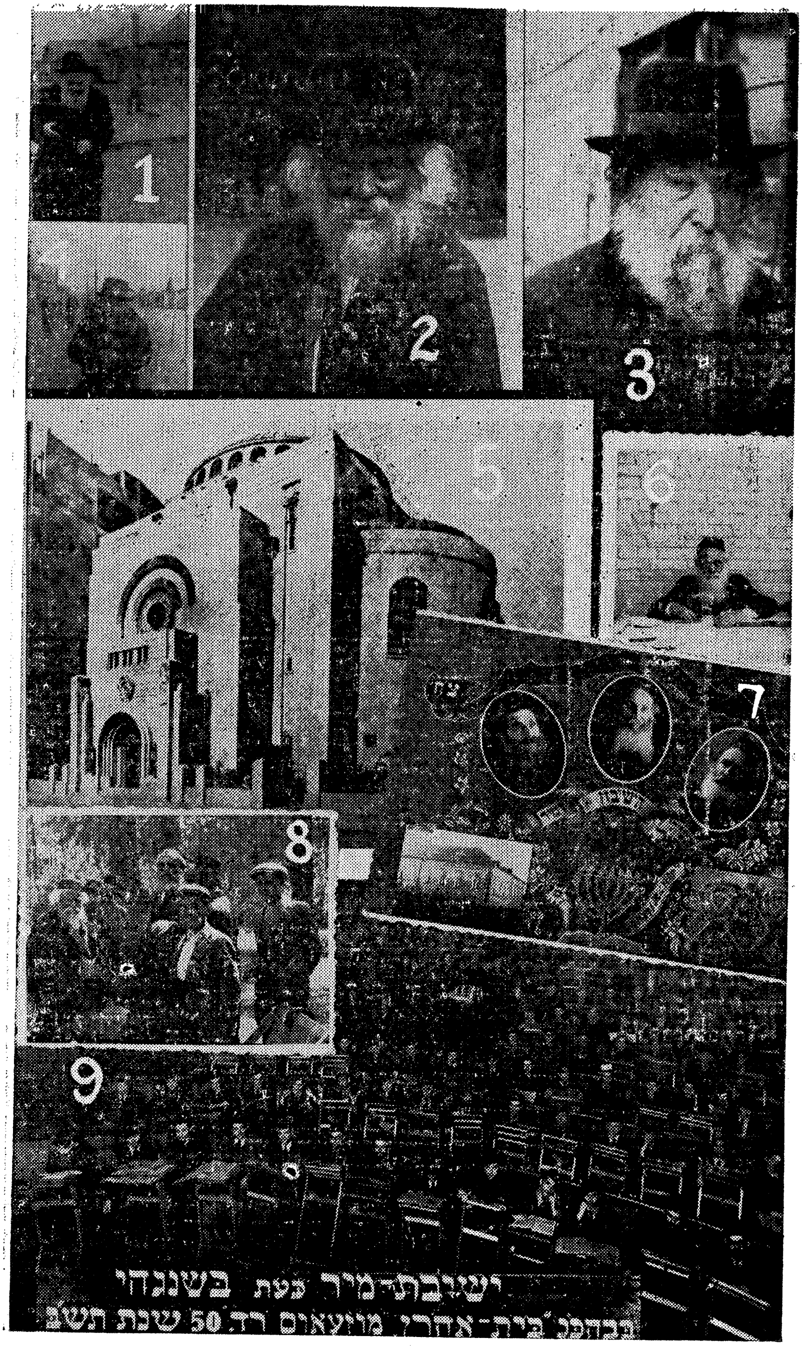

1) הגה"צ ר' אלחנן וואסערמאן זצ"ל הי"ד 2) הגה"צ ר' דובער לייבאוויץ זצ"ל 3) הגה"צ מרן רבי ח"ע גרודזענסקי זצ"ל. 4) הגה"צ ר' ישראל יעקב לובצאנסקי זצ"ל הי"ד. 5) מירער ישיבה אין שאנגהאי אויסערליך. 6) הגה"צ ר"ש שקאפ זצ"ל 7) הנהלה פון מירער ישיבה אין פוילען. 8) איין בילד אין דרוסקיניק וואו גאוני הדור רעדען אין לערנען. 9) מירער ישיבה פון אינעווייניג אין שאנגהאי מיט דער הנהלה.

10) גאיע, דער פירער פון שאנגהייער געטאָ גיט ארויס ערלויבניש פעסער ארויס־צוגיין פון געטאָ. 11) גאיע. 12) איין ריזען רייא שטייט נאָך פעסער, גאיע אינמיטען. 13) א געטאָ צייכען. 14) א לוי׳ פון א קרבן און הרב וואלקין איז מספיד. 15) א געטאָ פאס. 16) איבונגען אין געטאָ. 17) ד׳ מ׳ אב, תש״ג, נאָך א באָמבארדירונג נעמט מען צוזאמען די קרבנות. 18) די ענגע פליטים היימען אין שאנגהאי. ב) ליטווישער פליטים פאס.

(19) דיא הנהלה פון שאנגהייער תלמוד תורה און ישיבה קטנה: הרב קאפּילאָוויץ, הרב ליס, הרב ניימאן, הרב ווארשאווציק, הרב אבראמציק, הרב אייזנבערג, הרב פיינזילבער, ה׳ פערלמוטער, ה׳ ווייספיש, ה׳ אמסטערדאם. און דער קאָמיטעט פון ת״ת ישיבה קטנה און בית יעקב: הרב אשכנזי, הרב פלאטקין, ה׳ בראיאלאווסקי, ה׳ דרוקער, ר׳ הירש לעווין, ה׳ סטיין. (20) אגודת ישראל אין שאנגהאי. (21) בית יעקב מיט׳ן לערערינס פערסאָנאל. (22) איין ישיבה׳שע חתונה פון הרב לוי פליישהאקער אין שאנגהאי. (23) שאנגהאיער תלמוד תורה.

מירער ישיבה אין גלות

מירער ישיבה, וועלכע ציילט שוין בערך איהרע 140 יאָהר זינט איהר פריהסטער ענשטעהונג, האָט פיל בייגעטראָגען פאר'ן שיינקייט פון כלל ישראל מיט איהרע תלמידים, הן אין כמות, הן אין איכות.

ביי היינטיגס טאָג איז, צוםביישפיעל, שווער צו קריגען איין בעוואוסטע ישיבה דאָ אין אַמעריקע, וואו איין צאָהל חשוב'ע ראש הישיבות זאָלען ניט זיין תלמידי ישיבת מיר.

דיא פּראָפּאגאנדא פון מירער ישיבה אויסערליך איז אבער שטענדיג געווען קלענער וויא דיא אמת'ע ווירקליכקייט פון איהר גרויסער אינערליכער איכות. מירער ישיבה האָט פּארמאָגט תלמידים פון ארבע פינות העולם, אממעהרסטענס אויסלענדער זענען געווען פון אמעריקע. ווען זיי האָבען געענדיגט דיא ישיבה און אהיים געפאָהרען, זענען פיל צוריקגעקומען מיט דיא פרויען אין ישיבת מיר לערנען, ווייל ארויסגעהענדיג פון ישיבה, האָט מען זיך אזוי שנעל ניט געקענט אראָפּלאָזען אין דעם זינדיגען וועלטל. מען האָט ניט געקענט געפינען קיין מנוחת הנפש, מען האָט געמוזט צוריקקומען אפילו פון אויסלאנד, און אפילו מיט דער משפחה.

קיין מענש קען דאָס ניט בעגרייפען, וויא עס האָט זיך ענטוויקעלט אזא גרויסער רוח, אי אין לומדות, געהאט תלמידים, גאונים אין הלכה, אי צדיקים אין יראת שמים, פעסט געבויט, אהן וואקלענישען. מען האָט אבער געמוזט לאנג זיין אין ישיבה מען זאָל עס קענען פארשטיין, פילען, און, דער עיקר, אליין מיט־לעבען.

עס איז דאָך געווען איין גאנצע פאבריק, וואָס האָט צונומען אלע שרייפלאך פון גאנצען גייסטיגען אפאראט פון מענשען, נישט נור צונומען, נור געררייניגט, געפוצט און צוריק צוזאמענגעשטעלט דעם מהות פון גרויסען מענשען — איין גרויסען בעל מוח, און איין שטארקע, געזונטע הארץ אין איין ריינעם נפש.

אויף קלערער דאָס צו פערשטיין, קענען מיר דאָס פארשטיין מיט פאָלגענדעס: דאָס יעדער מענש דענקט און האלט, אז מיט זיין געבורט איז ער ווערט אָנגערופען צו ווערען דעם טיטול מענש.

אבער אין מירער ישיבה האָט מען אנדערש געלערענט, אז עיר פרא איז ער געבוירען געוואָרען. מיט דעם איז ער נאָך א קנאפער מיוחס, ווייל בעלי חיים ווערען אויך נאטירליך געבוירען. נור דער עיקר איז, אז אדם יולד, דער אדם דארף ערשט געבוירען ווערען.

אין מירער ישיבה, אז מען האָט געזאָגט אז איינער איז גוט און פרום, האָט מען געפרעגט, פיל האָט מען געארבייט אויף זיך וועגען דעם, ווייל פון זיך קומט עס נישט. נור דערנער וואקסען פון זיך אליין, עפיס בעסערס מוז מען אקערען און זעהען, דאן וואקסט עס.

נאר, קודם כל, האָט מען געמוזט זיין איין שטיקעל צייט אין ישיבה, אז עס זאָל אָנפאנגען צו בייסען דער געוויסען און צו מאטערען אויף צו עַנטוויקלען איין כח התובע, אז מען מוז עפיס אָנפאנגען צו טהון, זעהענדיג גרויסע ריזען אין תורה ארום זיך, האָט עס געמוזט ארויסרופען קנאת סופרים, כדי עס זאָל צוקומען צו תרבה חכמה, האָט מען זיך געמוזט בענוצען מיט דעם געהעריגען צוגאנג, וויא דיא גדולים וועלכע מען האָט געשטרעבט צוצוקומען צו זייער מצב.

און כדי מען זאָל עס נאָך קלערער פארשטיין, איז כדאי צו דערמאָנען איין וואָרט פון מירער משגיח, רבנו יחזקאל הלוי לעווינשטיין שליט״א. ער האָט אמאָל געזאָגט: שטעלט זיך פאָר, ווען די דיא וועלט וואָלט בעדארפען עסען על פי שכל, דאָס הייסט, אז מען זאָל עסען נור ווייל מען פערשטייט אז אָהן עסען קען מען נישט לעבען, דאן וואָלט דיא גאנצע וועלט כמעט געשטאָרבען פאר הונגער. אנדערש איז אבער, אז מען עסט, ווייל דער מענש האָט איין כח התובע, עס הונגערט איהם, זעהט מען טאקע דיא לאגע אנדערש.

הייגט, אז דעם נפש דארף מען געבען עסען על פי שכל, קיין כח התובע פון הונגערען האָט מען נישט געשאפען, איז דאָך פשוט, אז דער נפש שטארבט פאר הונגער.

נאר ווי שאפט מען פאָרט דעם כח התובע פאר׳ן נפש? נעמען איבער־ארבייטען דעם כח התובע פון גוף פאר׳ן נפש, איז טאקע זעהר שווער. אבער אז מען געפינט זיך אין איין גרויסען דראנג פון נשמה דאָרשט פון א 500 תלמידים גדולים, און ווען עס קומט נאָך א ימים נוראים, קומען נאָך א פאר הונדערט גדולים, געוועזענע תלמידים, זעהענדיג זייער גדלות, אז זיי האָבען טאקע א כח התובע, ווייל אז נישט, פארוואָס פארברויכט דער נפש אזוי פיעל גייסטיגע שפייז? ווירקט עס אויך אויף יעדען אנדערען, אָנצופאנגען צו דענקען אין איין צווייטער

9 מירער ישיבה אין גלות

ריכטונג, אז מיין נשמה איז אויך געגומען געווארען פון זעלבען הימעל, און מיין נשמה וועט אויך דארפען צוריק געהן אין אפגעבען איין דין וחשבון. עס רייסט זיך פיל מאל ספאנטאניש אדורך דער געשריי, געוואלד! וואס וועט זיין פון מיר? וואו האלט איך אין דער וועלט? דאס קלענסטע קרעמעל פיהרט דאך אויך א קלארען חשבון, ווייסט קלאר וואו ער האלט אין דער וועלט. ווייס איך דען, וואו איך האלט? פיל האב איך פון מיין צייט פערבראכט אויף נארישקייטען, פיל תפלות זענען נישט געווען בכוונה. וואו זענען מיינע טעג, חדשים און יאהרען, וואו זענען זיי? ווען וועל איך זיי קענען צוריקקריגען און צוריק געפינען, ווייל תחיית המתים וועט נור זיין אויף טויטע מענשען, נישט אויף טויטע צייט, וואסער בעל הבית בין איך אויף דעם בורא עולם׳ס צייט, אויף זיין נשמה, אויף זייך וועלט. דאס מויל איז דען מיינס? איך מעג דען רעדען עפיס אייסער תורה, דיא פיס מעגען דען געהן, ערגעץ אנדערש, אויסער דעם בית המדרש? דיא גאנצע תפלה זכה פלעגט מען אזוי אפזאגען.

זעהר אפט, נאך א מוסר שמועס פון משגיח, פלעגט מען ווערען וויא עלעקטריזירט, מען פלעגט שטעהן, הונדערטער תלמידים איינגעפרעסט איינער צום צווייטען, אויף צו קענען כאפען איין ווארט פון מוסר און יראת שמים. עס זענען אויך געווען צייטען פון רבינו ירוחם זצ״ל אין מירער ישיבה, אז אויף אייזערנע סלופעס, אין דער הויך, איז מען ארויפגעקראכען און דארט זיך ארומגעוויקעלט ארום דעם אייזערנעם סלופ, וויא א שלאנג, אויף צו הערען עפיס א ווארט פון משגיח. דיא לופט איז געווען אנגעשטרענגט, מען איז געווען אויף א צווייטער וועלט, מען האט געוואלט האלטען אט דיא ווארימקייט אויף שפעטער, ווייל ניט אלע מאל האט מען דיא געלעגענהייט, אז עס זאל זיך עפענען עפיס איין פענסטערל אין הימעל, און קענען זעהן און שמעקען עפיס פון א בעסער לופט, מען דארף אויסנוצען דיא געלעגענהייט.

דאס איז געווען נארמאל 3 מאל א וואך, אין מיטען דער וואך. און פרייטאג און שבת קודש נאך דער שקיעה. ווער קען זיך דען פארשטעלען אט דיא גרויסע, גליקליכע מאמענטען פון לעבען, אפילו ווען שפעטער איז מען אביסעל אראפגעפאלען, אבער דיא וועלט זאגט דאך, אז איין הרגש איז וויא א בליץ אין מיטען דער נאכט, כאטש אפילו עס ווערט גלייך צוריק פינסטער, אבער דעם וועג האט מען שוין דערזעהן.

ווער קען דען פילען דעם הרגש פון צמאה לך נפשי, יענע גרויסע געגועי הנפש, דעם ברום פון דער נשמה בייא איין מוסר לערנען. א האלבע שעה פאר

יאהר איז תלוי אין ימים נוראים, ווער קען זיך פאָרשטעלן די תפלות פון ימים נוראים אין מירער ישיבה? דיא גרעסטע אָנשטרענגונג איז געווען בחומר וברוח ביים דאוונען, דער אמן יהא שמיה רבה האָט פשוט געקענט שפאלטען הימלען ווייל יעצט מוז מען אלעס דערגרייכען. מען איז געווען איינגעשפארט און פעסט אויסגעשטאטעט מיט דעם גייסטיגען געווער פון איין גאַנץ יאהר און פון אלול, און יעצט האָט מען געמאכט דיא אפענסיווע, מען האָט געפילט אז מען ברעכט פעסטונגען און גאָר שטאַרקע פעסטונגען וואָס נאָרמאַל איז עס שווער צו ברעכען מען האָט פיל מאָל געזעהן מענשען אז נאָך איין ימים נוראים זענען זיי פשוט געוואָרען איבערגעדרעהט. עפעס אריין אין אנדערע וועלטן מיט העכערע הנהגות. ראש השנה האָט מען זיך געשטעלט זעהר פרי דאוונען און געענדיגט ארום 4 אַזייגער. שטונדען לאַנג האָט מען געקענט זעהן אין שמונה עשרה פאר׳דבק׳עטע מענשען, אז זיי קענען זיך נישט אפרייסען פון גרויס דביקות. ראש השנה ביינאכט, שפעט נאָך מעריב, זענען נאָך פיל געשטאנען שמונה עשרה. דאן האָט מען זעהר שלעכט געפילט און שטארק געשעמט, עפיס פון הימעל צום טעלער, צום בעט, און דער עיקר, ווי וועט מען קענען צוריקגיין צו דער יעצטיגער מדרגה.

יעצט איז געקומען שמחת תורה דאָס איז געווען עולה על כולם די הרגשים פון שמחת תורה אין מירער ישיבה, דאָס קען מען גאַרנישט ארויסברענגען, נישט אין וואָרט און נישט אין שריפט. אלץ איז מער נישט ווי א שאָטען פון דער אמת׳ער ווירקליכקייט.

שמחת תורה איז געווען וויא איין גרויסער פאראד פון מיליטער וועלכע האָט איינגענומען פיל פעסטונגען פון שונא און געגעבען כבוד און פרייהייט דעם גאנצען פאָלק. און יעצט גיט דער פאָלק אָפּ כבוד דיא זעלנער פאר זייער גרויסע מסירת נפש, אבער אין מירער ישיבה פלעגט מען זאָגען אַז מעלות האָט מען נישט געגעבען קיין מענשען אויף לוקסוס נור אויב דו האָסט טאָקע איין מעלה געה און קעמף ווייטער, ביין מען טאָר זיך נישט אָפּשטעלען, מען זאָגט איבער פון קאָצקער רבין זצ״ל אַז מען איז פערטיג איז מען אָפּגעקאָכט.

דאָ האָט מען געזעהן וואָס עס הייסט אַז איין מענש איז צופרידען מיט זיין גורל, דאָ האָט מען געזען וויא מען קוקט אויף דער וועלט און וויא מען רעדט וועגען דער וועלט, אָט שמחת תורה האָט מען געקענט הערען די אמת׳ע דיאַג־נאָזע פון דער וועלט אין קורצע ווערטער, נור מיט גרויסע געפילען און שארפען שטאַרקען שכל, נישט סתם געזאָגט נור געלעבט בחוש מיט דעם אַרויסגעזאָגטען

וואָרט און נור דער וואָרט האָט טאַקע געקענט זיין איין פסק הלכה לדורות.

דעם גאַנצען פוץ פון דער וועלט האָט מען געזעהן פונקט ווי איין טויטען מיט שיינע תכריכים וואָס מען וויל פערדעקען די אמת'ע ווירקליכקייט. דאן האָט מען אַביסעל אויפגעדעקט דעם אמת'ן שלייער אַז אָהן תורה ווערט מען אויטאָמאַטיש מיט דער צייט איין עלעקטרישער אויטאָמאַט וואָס בעוועגט זיך דורך עלעקטרי און עסט פון איין טעלער און שלאָפט אין איין בעט און פאָדערט נאָך כבוד און דרך ארץ, און אלץ איז איהם ווינציג. איין שעהנער אַפּאַרטמענט איז ווינציג, איין קאַר, איין טעלעוויזשאָן, טעלעפאָן, איין טשעק ביכל, אלץ איז ווינציג עפּעס איין קליינינקייט? ער האָלט אין איין דערלעגען, האָלט אין איין שרייען אז נור ער אליין מאַכט דעם לעבען און נור ער גיט און ער, אלעס ער, נור דער בו"ע האָט עפּעס באַשאַפען אזעלכע לייט פון אַלד פעשאָן וואָס שטערען זיי איהם אין אָפּיס, אין אַנדערע צייטען און בעטען עפּעס געלד... פאַרוואָס קומט עס זיי? זאָלען זיי אויך מאַכען אַלעבען ווי איך, ווער דאַרף דען זיי, עפּיס איין אָנצעפּעניש! אזוי האָט מען געזעהן מיט איין שמייכעל דאָס גאַנצע וועלטעל, נישט מיט ביטול, נור מיט גרויס מיטלייד מיט זייער געדאַנקען גאַנג, אז מען האָט זיי נור געגעבען איין מעגליכקייט אויף זיך צו קענען איינרעדען, מען ציט זיי גאָר אָהן, די גאַנצע מעשה איז גאָר איין ליגען, נישט זיי מאַכען איין לעבען, נור מען דרעהט זיך ארום לעבען פערמאַטערט, פעריאָגט, פערפלאָגט, מען פוצט דעם קאַר, מען שערט די בוימער, מען פוצט אלע צימערען מען שמירט און מאַטערט אויס די האָלץ פון דער פאַדלאָגע.

דאָס מיסט נעמט מען אין קיך אריין, און עסען עסט מען אין קיך. מען האָט פון כל טוב אין פרידזשידער, און מען פיהרט איין דייעט, מען פאָהרט אויף איין וויק ענד זיך ענדזשאָיען, און מען גרייט צו דיא אינשורענס, אפשר וועט מען כאַפּען איין אקסידענט חלילה, און דאָס איז געלעבט. און דאָס איז מאָדערן, און דאָס מאַכט חוזק פון „אלד פעשאָן", פון אייגענעם טאַטע מאמע, נו, קינדער, אז איהר ווילט זיך שפּילען אין פוסטען באל, שפילט זיך געזונטערהייט, לויפט נאָך הינט און פערדלאַך, לויפט, קינדער, לויפט. אבער היט אייער הארץ עס זאָל נישט צו גיך לויפען, און די נשמה זאָל נישט געהן צו לאנגזאם. דאָס איז איין קורצע בעמערקונג, וואָס יעדער דאַרף עס וויסען, כדי נישט מיטגעריסען צו ווערען מיט'ן שטראָם פון לעבען און פארשטיין וואָס עס איז באמת א לעבען.

יעצט וויל איך צוריקגעהן צו שמחת תורה. צוליב דעם גרויסען עולם וואָס פלעגט אָנקומען אויף שמחת תורה, איז געווען ענג, האָט מען דיא רעדער פון

טאנצען איינגעטיילט איין ראָד אין צווייטען, נאָהענט ארום דיא ספרי תורה איז געווען איין קלענערער ראָד, און דער משגיח שליט״א פלעגט ווערען מכובד מיט טראָגען דיא ליכט, און דער חזן דערנעבען פלעגט אָנפאנגען אתה הראת לדעת, און דערנאָך עטליכע גרעסערע רעדער, איינער אין צווייטען. עס פלעגט זיך אָנ־הויבען מיט׳ן ניגון פון אלטען משגיח זצ״ל, משה אמת ותורתו אמת, דערנאָך האָט זיך אלע מאָל געהויבען העכער און העכער דיא שטימע, און דער ניגון איז געווען ספּעציעל ערנסט און שטארק, וואָס האָט שטארק געהויבען דעם שטאָלץ פון כבוד התורה ובני תורה, אז מען האָט מרגיש געווען בחוש אז נור משה אמת ותורתו אמת, ווייל וויא דען קען מען פילען אזא גרויסען תענוג און דורכלעבען דיא גרויסע געגועי הנפש, קענען דען זיך דיא פיס הויבען צום טאנצען מיט איין פוסטע הארץ און פארפלעקטע נשמה, עס איז דאָך מעהר נישט נור אָנגע־בלאָזענער מוט, וואָס פלאצט גלייך נאָך דעם וויא עס געהט ארויס דאָס ווינטעל פון דער פוסטער און שטאָלצער אמביציע פון ווען ארויסנעמען ביי יענעם. און דאָ איז דער עולם אריין אין עקסטאז, און ווייטער משה אמת ותורתו אמת, און דאן האָט זיך געעפענט אלע חושים פון מענשען, און וויא מיט אָפענע חושים און הרגשים, האָט מען שפּאצירט אין הימעל און אראָפּגעכאפּט טיף אין הארצען איין הימלישע פילם לעבען, און פארבאהאלטען טיף אין נשמה און אין הארצען, און אויך אויף אנדערע צייטען פאר זיך און פאר אנדערע. און יעצט פאנגט זיך אָן עפּיס אויפצוויקלען פון דער גרויסער לעבען פון יענער צייט, און עס ווילט זיך אויך איבערגעבען פאר אנדערע פאר איין אָנדענק אז נישט דאָס איז דיא וועלט וואָס מיר זעהען יעצט, עס איז אמאָל געווען איין וועלט און מען דאַרף שטרעבען נור צו איהר, און אויב מען קען איהר נישט צוריק אויפבליהען, אמ־ווענינסטען כאָטש אליין געדענקען עפּיס פון אמאָל, כדי צופרידען צו שטעלען דעם היינט און פערזיכערען דעם מאָרגען.

און אָט קען איך זיך נישט אָפּרייסען שרייבענדיג פון יענע הויכע געפילען פון שמחת תורה פון מירער ישיבה. און צוריק דערמאָנען איך, טייערע לעזער, אז מיר האלטען נאָך אין מיט׳ן טאנצען.

ווען דער עולם איז אריין אין מיט׳ן עקסטאז פון טאנצען, האָט מען קיינ־מאָל נישט געקענט פונאנדערדרייסען די קייטען פון דיא רעדער, כדי אָנצופאנ־גען דיא צווייטע הקפה. קיינער האָט נישט געהאַט קיין כח דאָס אויפצורייסען, ווייל אלע זענען צוזאמענגעשמאָלצען אין איין גרויס, הייליגע נשמה, וואָס הייסט מירער ישיבה, איין גרויסע נשמה, צוגאָסען אין א סך גופים. ווען דיא גרויסע

נשמה האָט געטאנצט שמחת תורה, האָבען אלע הימלען זיכער מיטגעטאנצט. זיי, דיא הימלען, האָבען דאן זיכער מקנא געווען דאָס שטיקעל פּלאַץ, אויף וועלכען מירער ישיבה איז געשטאנען און געוואָלט אליין זיין דאָס וויגעלע וואָס וויגט איין דיא גרויסע נשמה אין אזעלכע נגונים. דיא טענץ האָבען זיך צעגאָסען וויא איין הימלישע סימפאָניע און אט דיאָ בייע ניגונים וואָס זענען געשאפען געוואָרען ביים טאנצען שמחת תורה, האָט מען געזונגען א גאנץ יאָהר בייא דער גמרא און פיל מאָל בייא אנדערע שמחות, און דער ניגון האָט ממשיך געווען דעם שמחת תורה׳דיגען עקסטאז.

דיא ווענט זענען געווען נאס, פון אלע תלמידים האָט זיך געגאָסען שוויס, עס ,יהאָט אפילו דעם אָנצוג דורכגענעצט. און אט שטעהט פאר מיינע אויגען דיא געלע געמאָלענע ווענט פון דעם גרויסען בנין פון מירער ישיבה, און טראָפּענס גיסען זיך אראָפּ פון דעם סופיט און ווענט, אז עס דאכט זיך אז דיא הימלען וויינען פון שמחה, און שיקען זייערע טרערען פון שמחה דורך דיא ווענט, כדי איין מענשליכע האנט זאָל זיי נישט אָנריהרען און מחלל זיין. ווען איך וואָלט געקענט ארויסנעמען דיא הויכע מאָמענטען און איינהאלט פון יענע טרערן און שווייסען פון יענע שמחות פון דער מירער ישיבה, און דער עיקר, יענע גלות הרגשים, וואָלט איך זיך קיין בעסער גן עדן נישט געוואונשען, ווייל קיין בעסערען נהנה מזיו השכינה, וויא דיא מאָמענטען, קען מען זיך נישט פאָר־שטעלען אין דיא גרעניצען פון דעם וועלטעל!

ווען איינער האָט ש״ת געטרונקען א ביסעלע משקה, איז דאָך נכנס יין יצא סוד, נו, האָט איהר טאקע געקענט הערען דעם סוד ה׳ ליראיו. אט האָט זיך איינער צוויינט, שרעקליך צוויינט. איך האָב הייניגען זמן זעהר שוואך געשטיגען אין תורה און יר״ש. איך וויל קיין זאך נישט, נור זעהן הצלחה אין תורה, און טאקע דעם צווייטען זמן האָט יענער שטארק עולה געווען אין לערנען.

איך האָב אמאָל געהערט פון בארנאָוויצער משגיח ר׳ ישראל יעקב זצ״ל. ער האָט דערצעהלט, אז ימים נוראים איז איין יוד צוגעגאנגען צום ארון קודש (דאכט זיך אז אין מינסק) און ער האָט געזאָגט: רבוש״ע, דוא האָסט דאָך מיר געוויס אָנגעשריבען הצלחה אין מיינע געשעפטען, איך בין עס דיר מוחל, נעם עס צו און גיב עס מיר אריין אין תורה.

אט דאָס איז איין שטריך פון איין סוחר׳ישען יוד אין אמאָליגען רוסלאנד, און דעם לעצטען לעבען אין אייראָפּא, פאר וועלכען מיר דארפען האָבען פיל דרך ארץ און זיך אייביג דערמאָנען אין דעם גרויסען אמאָל, כדי צו פערזיכערען און נישט צו פארשעמען אונזער עתיד.

דמיר — ווילנע — קיידאן

און יעצט וועלען מיר צוגיין אביסל צו דער תקופה פון מירער ישיבה אין גלות. ענדע זומער תש"ט, ווען עס האט זיך אנגעפאנגען דער גרויסער אייראָ־פעאישער חורבן, און דער דייטש האט פערנומען פוילען ביז צו דער גרעניץ, וויא זיי האבען אפגעמאכט מיט רוסלאנד, און רוסלאנד האט פערנומען איהרע גרע ניצען, און מירער ישיבה איז געווען פונקט אין דער רוסישער זאנע, און גלייך וויא זיי זענען אריין קיין מיר, האט מען אנגעפאנגען צו קוקען אויף מירער ישיבה פון אויבען אראפ. מען האט אנגעפאנגען אויף אונז צו ווארפען איין אויג, מען וועט זיי מאכען פאר אונזערע, מען וועט דיא יונגע מענשען שיקען אין מיליטער, שטודירען, ארבייטען, מען האט אנגעהויבען צו רעדען דירעקט, אומ־דירעקט. אבער מיר האבען געזעהן, אז מיר זענען אין איין תפיסה, און מען מוז שווייגען. נור איין נס קען אונז העלפען. עפיס איין קלייניגקייט פון רוסלאנד צו אנטלויפען? און דערצו איין גאנצע ישיבה. אבער נישט לאנג האט געדויערט, און איין תלמיד פון ישיבה האט צופעליג געהערט אין ראדיא פון ענגלאנד, אז רוסלאנד גיט אוועק ווילנא צו ליטא, און, גלייך, ממש אין אוונד, האבען זיך אלע אנגעפאנגען צו פאקען קיין ווילנע, זיך אנגעטהון געוויינליך, אייגפאך, מען זאל זיך נישט כאפען, און פשוט כמעט אלע מיט איין צוג אנט־לאפען קיין ווילנע. דאס איז געווען ב׳ חשון. אנקעומענדיג קיין ווילנע, זענען מיר פערפאהרען אין רעמיילעס ישיבה, און ביסלאכווייז געפונען אביסל צימערען צום שלאפען, און מען האט געווארט אומגעדולדיג אויף די ליטווינער. אבער דער־וויל האט מען בעדארפט שטעהן אין רייא, פון מיטען בייגאכט אין דיא גרויסע פרעסט ביז שפעט אין טאג אריין נאך איין שטיקעל שווארצען ברויט, וואס האט אויסגעדרעהט דיא געדערים.

מען האט געלעבט אין געוויסע פחדים, אבער מען האט דערלעבט דעם טאג וואס דיא ליטווינער זענען אריין קיין ווילנע. זיי זענען אריין מיט זייער מיליטער און קליינצינקע טאנקעס, וואס אלע האבען געלאכט פון זיי, אבער פאר דעם האבען זיי געבראכט כל טוב קיין ווילנע, גאנצע פעסער פוטער זענען געשטאנען אין דיא פענצטער מיט אלעס גוטען. עס איז געווארען פריילך אויף דעם הארצען, מען האט אנגעהויבען זעהן שטראלען פון האפענונג, כאטש אין אנפאנג קיין ליטא איז געווען שווער צו פאהרען אהן איין ספעציעלע ער־

לויבעניש, אבער מירער ישיבה האָט געקראָגען דיא ערלויבניש דורך קאָוונער שתדלנים, דוכט זיך מיר אז ה' איצקאָוויץ פון קאָוונע האָט פיל געהאָלפען אין דעם.

קומענדיג קיין קיידאַן, אין דעם גרויסען בית המדרש, וואו דער ווילנער גאון זצ"ל פלעגט לערנען, ווען ער איז געווען א קיידאַנער אידים. דיא ישיבה איז זיך אָנגעגאנגען נאָרמאל, כמקדם, און אין גשמיות האָט אויך קיינעם נישט געפעהלט. עס איז געווען דער דזשאָינט, און אמעריקע איז געווען אָפען, מען האָט געזעהן שטראלען פון האָפענונג, אבער נישט לאנג האָט עס געדויערט און דיא רוסען זענען אריין אין גאנץ ליטא. דער פרעזידענט איז גלייך אנטלאָפען קיין אויסלאנד און עס איז ווייטער געוואָרען רוסלאנד. עפעס האָט מען געפיהלט מאָדנע, זיי לויפען אונז נאָך אומעדום. און נישט געווארט לאנג, און דער קאָמענדאנט פון דער שטאָדט קיידאַן, האָט גלייך געמאָלדען דיא מירער ישיבה אז זיא טאָר נישט זיין אין קיידאַן, מען מוז זיך צוטיילען אין קליינע גרופען אין קליינע שטעטליך. און א' אב ת"ש זענען מיר זיך צופאָרען אין פאָלגענדע שטעטלאָך. שאַט, רעמאגאָלע, קראָק, קראקאנאָוו. דער ראדיאָ האָט גלייך געמאָלדען אז דער גרעסטער פעסטונג פון קלער איז אויפגעלייזט געוואָרען. אבער מיט שטארקע אמונה און בטחון אין הארצען, האָבען מיר פערמאכט דיא אויגען פון דער אמת'ער טרויעריגער ווירקליכקייט און אריבערגעטאנצט דעם הייגט כדי צו קענען שטרעבען צו איין ליכטיגען מאָרגען. איידער מיר זענען אוועק פון קיידאַן, זענען מיר אריין אין דעם בית המדרש זיך צו געזעגענען מיט דעם בית המדרש. מען האָט זיך אוועקגעשטעלט זאָגען תהלים, דיא געוויינען זענען געווען שרעקליך, אוואו פאָהרט מען דען ? דאָס גאנצע שטעטעל האָט מיטגעוויינט מען האָ זיך שנעל אָרגאניזירט און זעהר שנעל זענען מיר אלע געווען אויפ'ן פלאץ, און דיא קיידאנער אידען האָבען אונז ווארים בעגלייט, און זענען אָלע מאָל געקומען אין דיא שטעטליך, געוואויר צו ווערען וואָס מען מאכט. און דיא שטעטליך גופא איז מען אויך ווארים אויפגענומען געוואָרען, אי דורך דיא דאָרטיגע רבנים, און כמעט דורך דער גאנצער בעפעלקערונג.

אבער, ליידער, דיא מאכט האָבען דאָך געהאט דיא קאָמוניסטען, און וואָס שטרענגער זיי זענען געווען צו רעליגיעזע אידען, האָבען זיי מעהר מאכט באַקומען, און ווער האָט נישט ליב כבוד און מאכט? און דאָס איבעריגע פארשטייט זיך אליין . . . מען האָט זיך געמוזט היטען, און שטארק היטען, צו געהן אין ישיבה אין דאָרטיגען בית המדרש, האָט מען געמוזט געהן דורך הינטערוועגעלאך

מיט דער גמרא אין האנט, נישט קיינעם אויפצורייסען דיא אויגען. מען האט געלערענט בהתמדה רבה, מיט איין שטארקען ברען, כאטש ווען מען האט זיך געלייגט שלאפען, און מען האט געהערט אין שטעטעל פאהרען איין מיליטערי־שען אויטא, האט אנגעהויבען צו קלאפען דאס הארץ. ווער ווייסט, אפשר קומען זיי אונז נעמען קיין סיביר. ייאוש האט אונז ארומגענומען פון אלע זייטען, ווייל יעדע שטיקעל גוטע נייעס איז געקומען פלוצים, אהן קיינע ערווארטונגען, און דערווייל איז געווען זעהר טרויעריג אויף דעם הארצען. נור דיא תורה הקדושה האט אונז אויפגעהויבען העכער פון דעם ווירקליכען אמת און אונז געשטארקט און וויא איין נבואה איז געזעסען אין יעדען הארצען און געטרייסט און געזאגט דעם נחמו נחמו עמי. איבערהויפט האט טאקע דאס אויפגעהאלטען דער מירער משגיח שליט״א, וועלכער פלעגט ארומפאהרען מיט איין גערונגענעם וואגען אין דיא שטעטלאך. ער האט פיל חיזוק אריינגעבראכט אין יענעם מצב, און אויס־געבערענט אלע ייאוש באצילען, און אויף דעם ארט אריינגעבראכט ליכטיגקייט און האפענונג, און האט אויפגעוויזען אז עצבות און צובראכענקייט זענען דיא גרעסטע פאררעטער פון מענשען, בטחון און אמונה האבען נאך קיינמאל דעם מענשען נישט פעררא'טען. אזוי איז דער מצב פון כלל ישראל. דוקא אין מלחמה און נסיונות. דוקא בארץ לא זרועה, מוזען מיר ארויסווייזען דעם חסד נעוריך, און דארטען, וואו עס איז היפך התורה, מוזען מיר פילען דעם גליק וואס מיר האבען זוכה געווען צו זיין בייא תורה. יעדער איד איז דאך א הימלישער אמבא־סאדאר דא אויף דער זינדיגער ערד, כדי ארויסצווייזן זיין רוחניות'דיגן שטאלץ מיט נישט נתפעל ווערען פון גופניות'דיגע ליידען. זיין גוף דארף קענען שפא־צירען און טאנצען אין אלע פייערען, און דארטען אויסשמידען זיין פינטעלע יוד און דיא עקזיסטענץ פון יודישען פאלק. ער האט אויפגעוויזען אז פשוט צוליב גופניות'דיגע בעקוועמליכקייט, לוינט צו וואוינען מיט איין שטאק העכער פון דער ערד, ווייל דיא ערד איז פול מיט מכשולים, חיות, דערנער, גריבער, אויף יעדען טראט 20 מכשולים, דערום לוינט פשוט אריבערצוטאנצען דאס אלעס מיט איין שטארקען, געזונטען שכל.

און דאס אלעס האט דער משגיח שליט״א דעמאנסטרירט מיט זיין פערזענ־ליכקייט אין אלע זיינע האנדלונגען. און דערום האט ער אזוי פיל געווירקט און געשאפען און אויפגעהאלטען דיא ישיבה מיט איהר גאנצע שיינקייט דעם גאנצען גלות. אייביג, אייביג וועלען אט יענע פייערדיגע רייד, וואס מיר האבען זוכה געווען צו הערען פון איהם, האבען אויף אונז אלעמען איין גרויסען רושם אויף

צו דערמאָנען זיך אין דעם הייליגען אמאָל. און יענע גרויסע גלות ליידען וועלען זיין דיא קולות וברקים צו דערמאָנען זיך אין דעם תורת הגלות.

קאָוונע — יאפאן

זיצענדיג אזוי אין דיא שטעטלאך פערצוויפעלט, פלוצלונג דורך איין צו־פאל איז מען געוואויר געוואָרען אז עס איז געקומען איין יאפאנעזער וועגען איין האנדעלס מיסיע, וואָס פארטרעט אויך איין קאָנסול. און איין תלמיד פון ישיבה, הרב משה זופניק, איז צו איהם אריין און ערקלערט אונזער לאגע, און ער האָט באוויליגט צו געבען פאר אלעמען טראנזיטען, און ענד וויזעס האָט מען באקומען ביים האָלענדישען קאָנסול קיין קאראסאאָ. און בעקומענדיג דאָס אלעס האָט מען גלייך אָנגעגעבען אויף ארויספאָהר וויזעס, און מען שטייט שוין אין א קורצע צייט ארום אָנגעשטעלט ביים נ. ק. וו. ד. אין קאָוונע צו קריגען דיא וויזעס, און אין איין קורצע צייט העגגט שוין צעטלען פון נעמען אויף צו קומען אָפצונעמען דיא וויזעס.

און דער נ. ק. וו. ד. ווערט פארוואנדעלט פאר איין שטיקעל בית המדרש, מען דאווענט מנחה, מען בענטשט מיט מזומן, יודען מיט בערד דרעהען זיך ארום, עס האָט אפילו גאנץ גוט געקלאפט דיא הארץ, אבער דער מצב איז דאָך געווען איבערנאטירליך, און דאָס אליין האָט טאקע מחזק געווען.

און נישט לאנג האָט געדויערט, און מען פאָהרט. פיל עלטערען זענען זיך געקומען געזעגענען מיט זייערע קינדער קיין קאָוונע, אבער עס זענען געווען הארץ רייסענדע סצענעס ביים געזעגענען זיך. ווען דיא באן האָט געריהרט, האָט זיך געגאָסען טרערען פון דיא וואָס זענען געווען אין צוג, און פון דיא וואָס זענען געבליבען אויפ'ן וואקזאל. און מיט שניידיגע געפילען אין הארצען, האָט מען זיך געזעגענט און געפיהלט אז יעצט קומט פאָר דיא גרויסע אָפעראציע פון דעם גרויסען שניט, וואָס שניידט פולשטענדיג אָפּ דעם אלטען דור פון דעם יונגען. אָט דאָס איז דער גרויסער שניט וואָס שליסט אָפּ איין תקופה פולשטענדיג, נישט לאָזענדיג קיין התקשרות מיט איין צווייטער תקופה. איין שניט צווישען קינדער און עלטערען, צווישען רבי'ן און תלמיד, צווישען איין מענש און צוויי־טען. אט דאָ אויף דעם וואקזאל, זעהען מיר דאָס לעצטע מאָל אונזערע עלטערען, וואָס נישט איינמאָל האָבען זיי אליין ניט געהאט אויף שבת, און דאָס ערשטע געלט איז געווען אויף שכר לימוד פאר לערנען תורה, וואָס פון וויגעלע

אָן האָט מען אונז איינגעוויגט מיט דעם תורה צוה לנו. וואָס קלינגט אונז נאָך הייט אין דיא אויערען. זיי האָבען פערשטאנען, אז נור אז מען איז נאָהענט צו תורה, קען מען זיין נאָהענט צו עלטערען און צו יעדען איינעם. דערום האָבען זיי זייערע פאָטערליכע געפיהלען דערשטיקט, און געשיקט זייערע קינדער אין ישיבה גאנץ ווייט, עסען טעג א. א. וו. זיי האָבען פערשטאנען דעם לעבען זעהר טיף, אז ער איז נור דורכלויפיג, דער עיקר איז בלייבען בייא תורה און איין יוד, און איין יוד קען מען נישט בלייבען אָהן תורה, ווייל אָהן תורה מוז עס זיך ח״ו פריער אדער שפעטער איבעררייסען. מיר האָבען דאָן אזוי פיל געפיהלט און דורכגעלעבט, אז דאָס איז געבליבען אויף אייביג נישט קיין פארהיילטע וואונדען, וואָס טריפען כסדר מיט טראָפּענס בלוט, און פון איין תהום פון געפיהלען ביז דעם צווייטען, האָבען מיר זיך געראנגעלט דעם גאנצען וועג, דורכפאָהרענדיג רוסלאנד, אין פערשידענע פלעצער זעהענדיג דעם חורבן פון אונזער פאָלק, הן פון זיין גוף, און הן פון זיין נשמה, זענען מיר געווען זעהר גערירט. (לײדער לאָזט זיך נישט פיל שרייבען פון דעם אויף דעם פלאץ). אבער אין דעם גרויסען געראנגעל, איז נור דער כח פון אמונה און בטחון האָט אונז ווייטער געשטארקט און בעגלייט אונזער גאנצע רייזע, זעהענדיג בחוש אָט דעם גרויסען נס פון קענען בלייבען שלם בגופו ותורתו, ווייל דיא ישיבה איז געווען גאנץ ב״ה מיט איהרע תלמידים און דער הנהלה. און ווען מען איז אריין אביסעל טיפער אין סיבירער גרויסע בערג, האָט זיך אויסגעדאכט אז אָט דיא גרויסע בערג סאלוטירען און גיבען אָפּ כבוד אט דעם קליינעם וואנדערענדיגען סיני בארג, ההרים והגבעות יפצחו לפניכם רינה, ווייל שוין לאנגע יאָהרען האָבען דיא בערג נישט געהערט קיין קול תורה, און יעצט, אין דעם טראנססיבירישען צוג, וואס איז אויסגעקומען עפּיס וויא איין הימליש וויגעלע, מיט הויכע נשמות, וואָס ציהען און רייסען זיך צו העכער־קייט. און דאָ אין מיטען וועג, זיצען זיי אויך מיט איין משניות אין דער האנד און לערנען פאר דער נשמה פון זייער חבר ר׳ מאיר סעריוויאנסקי פון סאוואלק, וואָס איז פונקט געווען אין דיא שלשים, ער איז נפטר געוואָרען ב׳ שבט׳ ת״ש, אין ווילנע, און מען זאָגט קדיש, אויך אלע פיהלען שטארק מיט דעם גרויסען טרויער, און בייא דעם ערשטען גלות קדיש און משניות, האָט מען עפּיס אינסטינקטיוו געפיהלט, אז דאָס איז איין אָנפאנג פון איין גרויסע טראגעדיע, וואָס יעדער מעג אָנפאנגען צו טראכטען יוצא צו זיין מיט דעם קדיש זיין חיוב פאר זיינע נאָהענט־סטע און טייערסטע. און, לײדער, דער קדיש איז טאקע געווען איין גרויסע התחלה פון דעם גרויסען יתום, וואָס הייסט מירער ישיבה, וואָס קומענדיג אין

שאנגהאי, האָבען אלע אָנגעפאנגען צו בעקומען ידיעות זעהר טרויעריגע, און ביסלאכווייז איז מען אזוי ארויף אין דער הויך איך בית המוסר און דאָרטען געריסען קריעה ר״ל, און איבערגעדרעהט דיא באנק און זיך געזעצט שבעה, זיך גוט אויסגעוויינט, און יעדער טרער איז געווען וויא בלוט פון דעם גרויסען אינפּרליכען שניט, וואָס שניידען אונז אָפּ פון אזעלכע גרויסע, הייליגע עלטערען, און דיא געזעגענונג מיט אזא הייליג דור, וואָס דיא ציגעל און ליים פון יעדער אידישער שטוב האָבען איך זיך געהאט פיל קדושה פון דעם קול התורה, וואָס זיי האָבען זיך אָנגעהערט יעדען טאָג, שבת און יום טוב.

און ווען מען איז ארויפגעקומען פון דעם אויבענדערמאָנטען צימער איז ישיבה, האָט מען זיך אוועקגעשטעלט זאָגען דעם גרויסען היליגען קדיש, אבער, ליידער, האָט מען נישט געוואוסט דיא יאָהרצייט, און דעם מקום קבורה, און אלע אומשטענדען, נור איין זאך האָט מען געהערט, אז מיט טענער זענען זיי אוועק צו דער גרויסער עקידה איך איין העכערע הייליגע וועלט, דאָ האָבען זיי אָנגעפאנ־גען ביים ש מ ע י ש ר א ל, און דאָרטען האָבען זיי געענדיגט ביים א ח ד, אוי איז דאָס געבליבען איין גרויסער שניט בייא אונז אלעמען, וואָס קייגער קען עס גאָרניט פארשטיין וויא צו טרייסטען און צו היילען, ווייל מען וואָלט בעדארפט האָבען אייך נייע תחיית המתים פון דער גרויסער הייליגער וועלט, אין וועלכער אונזערע עלטערען האָבען זיך ערצויגען. אבער דאָס איז זיכער, אז דיא אלע עראינערונגען וועלען אויף אייביג לאָזען טיפע וואונדען אין אונזערע אלע קעמערלאך פון הארץ און נשמה, און דאָס טריפענדע בלוט פון דיא וואונדען, וועט זיין דער אייביגער מתבוססת בדמיך פון געפילען, אבער דערפאר וועלען מיר זיך אויך קענען טרייסטען און זאָגען **בדמיך חיי! בדמיך חיי!** דאָס איז דאָס הייליגע, געזונטע בלוט, וואָס אין אלע רוחניות׳דיגע קראנקהייטען, וועלען מיר מאכען פון דעם טראנספוזיעס צו אונזערע קראנקהייטען, און דאָס איז אונזער גרעסטער טרייסט.

און פאר פורים תש״א, זענען מיר אָנגעקומען קיין יאפאן און זיך באזעצט אין קאָבע. דיא דאָרטיגע אידישע בעפעלקערונג בעשטעהט פון רוסישע און ספרד׳ישע אידען. זיי האָבען אונז ווארים אויפגענומען און געהאָלפען מיט אלעס מעגליכעס. נישט לאנג האָט געדויערט און דיא יאפאנעזער האָבען געהאלטען ערב קריג מיט אמעריקע, האָבען זיי אונז בעפוילען צו פערלאָזען יאפאן.

קאָבע — שאַנגהאַי

אלול תש"א זענען מיר אלע אָנגעקומען קיין שאַנגהאַי. פון דער שיף איז די גאַנצע מירער ישיבה פּערפאָהרען אין דער גרויסער ספרד'ישער שוהל בית אהרן, וואו מען האָט דאָרטען געהאַט פּלאַץ אויף צו לערנען און איין זאַל אויף צו עסען. אבער מיט שלאָפען איז, ליידער, געווען זעהר איין שווערער פּראָבלעם. עס האָט געדויערט אביסעל, און די רוסישע אידען האָבען געהאָלפען איינאָרדנען מיט היימען, ווי מולמען ראד, און אנדערע פּלעצער. זעהר ווארים האָבען זיך אָפּגערופען די דאָרטיגע אידישע בעפעלקערונג, איבערהויפּט די ערשטע צייט. עס איז אויך כדאי צו דערמאָנען, אז די ספרד'ישע שוהל האָט אויסגעבויט איין ספרד'ישער מאַגנאַט האַרדון, וואָס איז צוליב איין חלום נתעורר געוואָרען צו בויען איין שוהל. זיין קבר איז אין איין גרויסען שאַנגהייער פּארק.

עס איז אבער געווען איין גרויסע זכות פאַר איהם, אז 5 בלוטיגע יאָהרען זאָלען זיצען הונדערטער בני תורה און לערנען מיט אזא ברען און התמדה אין זיין שוהל. פיל, פיל האָבען איהם אין דעם זין מקנא געווען.

יעצט, וועגען שאַנגהאַי איז פאַראַן זעהר פיל צום שרייבען, אבער צוליב מאַנגעל אין פּלאַץ, וועל איך דערווייל מוזען פיל אויסלאָזען. און דאָס פערשוויגענע וועלען שוין די בילדער פון שאַנגהאַיער געטאָ דערציילען.

שאַנגהאַי איז געווען איין גרויסע הייליגע מסירת נפש תקופה אין דער היסטאָריע פון בני תורה. אז אין אזעלכע אומשטענדען, זאָל מען לערנען מיט אזא ברען פון קדושה, און זיך קענען אזוי הויך אויפהויבען צו אזעלכע מדרגות פון השתפכות הנפש בייא די תפלות, און קענען טהון אזוי פיל הצנע לכת'דיגען חסד צווישען דייטשע אידען בגשמיות וברוחניות, און דעם אָנפיהלען דעם צער איינער פון אנדערען און דורכלעבען טיף, טיף אין אלע נשמה קעמערלאך,

רעליגיעזע גרופּען און ישיבות, וויא יח"ל, קלעצק, קאמיניץ, ליובאוויץ, נאוואהרדיקר '. און אגודת ישראל. אלץ האָט איין גרויסען אַנטייל גענומען, מיט'ן גאנצען ברען און מסירת נפש אין דעם אויבענדערמאָנטען, אז עס איז פּשוט געווען איין גרויסער קידוש השם, אז נאָר תורה הקדושה קען אויסבויען אזעלכע פייערדיגע הערצער, וואָס זאָלען ברענען און קאָכען פאַר יענעם צו טהון איין טובה, וואָס אלע האָבען אנערקענט אז די תורה אידען לעבען נישט פאַר זיך.

און יעצט וועלען מיר צוגעהן צו אביסעל איינצעלהייטען. דער קלימאט אין שאנגהאי איז איינער פון דיא ערגסטע, ער איז זעהר טראפיש, הייס און נאס, איין העמד האט מען נישט געקענט טראגען מעהר וויא איין טאג, צום שלאפען איז אויך געווען שווער, עסען, ליידער, איז אלץ געווען, צוליב׳ן קלימאט, פול מיט ווערים, איין שטיקעל ברויט מוז מען שניידען דין, וויא פאפיר, און האלטען אין איין דורכלייכטען דורך ליכט, צי מען זעהט נישט קיין ווארים, און דערצו איז נאך קיין גרויס אפעטיט נישטא, אזוי איז בייא איין 8 פערטעל יאהר. פארשטייט זיך, אז דיא רייכערע מענשען האבען קיל סיסטעמען און גוטע איינריכטונגען אין שענערע געגענדען. אבער איך רעד וועגען ארימען קלאס, איז עס זעהר שרעק־ליך צו לעבען אין דיא אומשטענדען. ווען איך גיב א קוק אויף דעם גאנצען עולם וואס האבען דיא קימפעט שאנגהאי דורכגעמאכט וויא גבורים, אנקומענדיג אהער שלמים בגופם ב״ה, טראכט איך אז דאס איז וויא אונזער משגיח שליט״א פלעגט דערמאנען דעם מדרש, אז אין דער תיבה בייא נח׳ן איז געווען איין חי׳ וואס האט נישט געוואלט מטריח זיין נח׳ן מיט עסען, ווייל זיא האט געזעהן זיין צער, האט זיא דיא גאנצע 40 טעג געפאסט. האט דער זון געפרעגט נח׳ן, פון וואנען האט דיא חי׳ געלעבט ? האט איהם נח געענטפערט, אז זיא איז געווען קראנק און געהאט היץ, און דיא היץ האט איהר געשפייזט. אזוי האט געשפייזט דיא בני תורה אין שאנגהאי נור דיא היץ פון דער תורה הקדושה. זיא האט געמוטיגט און געהיילט אלע וואונדען.

ווען יאפאן איז אריין אין קריג מיט אמעריקע, האט מען שוין גלייך אנ־געפאנגען צו רעדען וועגען מאכען א געטא אין שאנגהאי. יאפאן, אלעס פארט־נער פון היטלערן, האבען זיי אלעס געוואלט נאכטאנצען. ט׳ באב, תש״ג האט מען דעם געטא געמאכט, מען האט געמוזט וואוינען אין איין פלאץ, צונויפגע־שטיקט און ארומגעצאמט, נור אז מען האט בעוויזען גענוגענדע בעווייזען, אז מען מוז זיין אויסער דעם געטא, האט מען געקראגען איין פאס, וויא איינער אויף וואכען, טעג, און אויף א האלבען טאג, וויא דעם פיהרער פון געטא איז איינ־געפאלען. מען האט נאר געזוכט צו כאפען עפעס בייא איין עבירה, האט מען ארייגעזעצט אין תפיסה, און דיא תפיסה איז געווען אנגעשטעקט מיט טיפוס באצילען, וואס איז שווער געווען צום היילען און, ליידער, זענען געווען פיל קרבנות, טראץ דיא נאטירליכע קרבנות פון הונגער, ווייל אין געטא צייט איז מען געווען אפגעשלאסען פון דער וועלט, קיין הילף האט מען נים געקענט קריגען, איז געווען טעג וואס צווישען די עמיגראנטען זענען געווען 7 לויות ר״ל

איין טאָג, און וועגען מאכען איין לוי׳ האָט מען בעדארפט האָבען א ספעציעלע ערלויבניש, ווייל דער בית החיים איז געווען אויסער דער געטאָ. איך געדענק נאָך אז דער ארון וואָס מען האָט געפיתרט דיא מתים, איז געווען איין דאָפּעלטער, מען זאָל קענען פיהרען 2 מיט איין מאָל. פאר דיא מלוים האָט מען בעדארפט האָבען א ספעציעלע ערלויבניש. דיא פירער פון געטאָ זענען געווען 3: קאבאטע, אקורא, און גאיע. גאיע, דאָס איז געווען דער ערגסטער. ער פלעגט שלאָגען טייל־מאָל גאָר שרעקליך, אָפטמאָל, אז עס האָט זיך איהם פארגלוסט, איז ער ארויס פון זיין אָפיס אויף דער גאס, וואו הונדערטער מענשען פלעגען שטעהן און ווארטען אויף זיין ערלויבניש פאס, און ארויסנעמען פון רייא איין מענשען און שלאָגען איהם, ער פלעגט קאָפּען מיט דיא פיס אין בויך אריין און שלאָגען. און פיל מאָל אריינווארפען אין תפיסה, וואו מען איז שמוציג און קראנק געוואָרען אויף טיפוס ר״ל. מען האָט שוין מעהרסטענס ניט געקענט לעבען, ווייל דיא טיפוס באצילען פון תפיסה זענען געווען ספעציעל שטארקע, און נישט קיין היילבארע, און דיא קראנקע זענען אויך אין שפּיטאָל געוואכט געוואָרען פון געהיימע אגענטען און פאָליציי: אז פריוואטע דאָקטוירים איז געווען שווער צו ברענגען. דיא לויות פון דיא קרבנות האָבען געזעצליך כמעט געמוזט זיין וויא אין געהיים, נישט פיל מענשען, און אויפגעפּאסט דורך פאָליציי.

דער געטאָ אין שאנגהאי איז צוליב דער גרויסער טראגעדיע פון 6 מיליאָן אידען פערטונקעלט געוואָרען, אבער ער דארף אבער נישט אינגאנצען פער־שוויגען ווערען. דיא לאגע אין אלגעמיין איז עס געווען איין געטאָ, מיט פיל טראגעדיעס און פיל הונגער איז געווען צווישען דיא טויזענדער יודען אין שאנגהאי. עס וואָלט זיך חלילה עקאָנאָמיש געווען געענדיגט זעהר טראגיש, אבער אדאַנק דעם וואָס אין אמעריקא איז געווען איין ועד ההצלה, מיט הרב קאלמאנאָוויץ שליט״א וואָס האָט געבראָכען די נאטירליכע גרעניצען און געפּועל׳ט בייא דער רעגירונג, אז אפילו צו יאפּאַן, וואָס מען איז מיט איהר אין קריג, מעג מען שיקען הילף. פריער איז דאָס געווען פאר דיא רעליגיעזע, און שפּעטער האָט מען עס דורכגעבראָכען פאר אלע אידען עמיגראנטען. דאָס איז פשוט געווען איין געוואלדיגע רעטונג פאר דיא 15 טויזענד עמיגראנטען אין שאנגהאי. דיא בני תורה זענען געווען זעהר אָנגענומען אין שאנגהאי, אדאנק דעם וואָס זייער שטיצע איז געווען פון ועד ההצלה, אויף איין רעליגיעזען באָדען, איז טאקע דער גרויסער מסירת נפש אקט געווען אזוי געלונגען, נישט נור פון דיא בני תורה און אלע רעליגיעזע גרופּען, נור אפילו פון פיל רביצנ׳ס און פרויען, וואָס לעבענ־

דיג אליין אין איין קליין שאנגהאיער צימערל פערשטיקט, מיט קליינע קינדער, זענען זיי נאך געגאנגען לערנען אין בית יעקב מיט קינדער, און לאנגע צייטען אויך אהן געלט, און געקאכט בייא דעם רויכערדיגען טשיינים טאפ פאר קראנקע, און אליין אוועקגעטראגען אין שפיטאל אריין. וואס איך נארמאלע צייטען קען מען דאס גארנישט פערשטיין. אבער אונזער פאטער אברהם אבינו האט שוין געוויזען דעם ערשטען וועג, אז נור מיט איין „ו י ר ץ" קען מען דאס דער־גרייכען, נור שטורים׳דיג, נישט לאנגזאם, ווייל דאן האט מען צופיל חשבונות, איך שטורים ווערען פערלוירען אלע גופניות׳דיגע חשבונות דערום נור דאן קען זיך צעפלאטערען דאס ווארימע אידישע הארץ. עס מוז דא אויך דערמאנט ווערען אין זעלבען וועג, אייך הארציגען דאנק דעם שאנגהייער רב הגה״צ הרב אשכנזי שליט״א, וואס ער מיט זיין גאנצע משפחה זענען געווען איבערגעגעבען בלב ונפש פאר דיא בני תורה און אלע פליטים, קראנקערהייט איז ער געלאפען טהון וואס ער האט נור געקאנט, דער בו״ע זאל איהם שיקען איין רפ״ש און ער זאל האבען פיל נחת פון זיינע קינדער.

אויך קומט צו דערמאנען דיא פערוואלטונג פון תלמוד תורה און בית יעקב וואס האבען צוזאמען מיט הרב אשכנזי שליט״א געהאלפען אויסהאלטען דיא 2 שיינע אינסטיטוציעס, וואס זייערע תלמידים און תלמידות זענען שוין אליין ראוי אויף צו עפענען אייגענע שוהלען, וויא אין עסטרייך האט איין יונגע תלמידה פון שאנגהייער בית יעקב, רחל סטיינער, געעפענט איין שיינעם בית יעקב, און דאס אליין זאל זיין זייער אנערקענונג. און ווייל איך וויים פון פיל מענשען, איז מיר שווער יעצט אויפ׳ן ארט צו דערמאנען אלע, כדי אויסצומיידען תרעומות פון דיא פערגעסענע.

און עס מוז נאך איינמאל דערמאנט ווערען, אז נישט איינמאל האט מען געמערקט וויא בני תורה טראגען עסען מיט עסען טרעגערס פון דער ישיבה׳־שער קיך צו איינצעלנע שוואכע מענשען, און געטראגען אין דיא שרעקליכע היצען, זעהר וויט אלע טאג, אפילו דאן ווען מען האט נישט געטארט פאהרען אויף קיין טראלי קאר, נישט איינמאל האט מען געטראפען איינעם טראגען איין עסען טרעגער פאר איין מענשען, און זיינע הויזען זענען געווען פערגאסען פון זופ, און דאס פנים פון שוויס, ווען דיא וועלט וואלט דאס געזעהן מיט זייערע אויגען, וואלטען זיי באמת פערשטאנען וואס עס הייסט א גוטע הארץ. און דערצו מוז מען פערשטעהן דיא אייגענע אומשטענדען, אז אליין האט מען אויך נישט געלעקט צופיל האניג, און מען איז געזעסען איין גאנצען טאג, און געלערענט אין

דיא אומשטענדען, ווען בייטאג איז מען פון היץ פשוט פערברענט געווארען, און דאס געזאלצענע שווייס איז געווען אויפ׳ן קערפער וויא זאלץ אויף וואונדען, און אין אווענט האט בעדארפט זיין שטרענג פערטונקעלט, צוליב אמעריקאנער באמבארדירונגען, מיט דאפעלטע רויטע און שווארצע דעקעס זענען געווען אלע פענצטער פערטונקעלט, אז דיא שיין האט זיך נישט געטארט ארויסזעהן, און אזוי, פערשטיקטערהייט, איז מען געזעסען און געלערענט ביז 11 אזייגער אין אווענט. אויף מוזעאום ראד, אויסער דעם געטא, אין דעם דריטען סדר, נאך 11, איז שוין נישט געווען ערלויבט צו זיין אויסער דעם געטא, האט מען זיך צוזאמענגענומען צווישען זיך געלד און געדונגען אין געטא אויף טונגשאן ראד עטליכע צימערען און דארטען האט מען געלערנט ביז 3-4 פארטאג, אלץ אין דעם צושטאנד, וויא עס איז אזוי שווער געווען, אז קיין שיין האט מען נישט ארויס־געזעהן, און אזוי, פערשטיקטערהייט, איז מען געזעסען ביז שפעט ביינאכט און געלערענט. עס איז זעהר שווער געווען צו כאפען דעם אטעם, ווייל איין צוג ווינטעל אין דיא הייסע טעג איז כמעט קיינמאל נישט געווען, נור איין ווענטי־לאטאר האט געבלאזען, מען קען שוין פארשטיין, פיל דאס האט געקענט פאר־לייכטערען, ווייל מען האט אפילו נעבען ווענטילאטאר געברויכט צו האבען אייז האנטוכעל, ספעציעל אויף ווישען דיא שווייס. דאס האנטוכעל איז געווען וויא בייא איין זעלנער דיא ביקס, נישט ארויסגעלאזט פון האנד, נישט ביים לערנען, עסען, און שלאפען, אין איין האנד דאס שווייס האנטוכעל, אין דער צווייטער האנד איין פאפירענער פאכער אויף אפצוקילען זיך. ווען מען האט זיך געזעצט שרייבען חדושי תורה, האט מען ווייטער בעדארפט ארויפלייגען האנטאכער אויף דעם פאפיר, עס זאל נישט נאס ווערען דאס פאפיר, נור איין שורה האט מען געלאזט לעהר צום שרייבען, צוליב נאסקייט פון שווייס, אין אט דעם מצב האט מען געשריבען און געדרוקט ספרים, מען האט אויך אפגעדרוקט גאנץ ש״ס, אלע רמב״ם׳ס, ראשונים, אחרונים, ווייל דער קאך און דראנג צום רוחניות׳דיגען לעבען אין אלע בעוועגונגען זענען נור כדי וואס מעהרער תורה צו פראדוצירען און ארויסגעבען.

יעצט, וואס אנבאלאנגט אין זין פון טהור חסד איינער מיט׳ן צווייטען, האט זיך געגרעניצט דער בין אדם לחבירו צוזאמען מיט׳ן בין אדם למקום, ווען עס האט ח״ו געטראפען איין חולה אין אזא רבים, מען האט עס דורכגעלעבט און מיט־געפיהלט אזוי ברודערליך, אזוי פאטערליך, אז עס האט זיך געמערקט אויף יעדען געזיכט אט דער אויבענדערמאנטער אמת. דיא הערצער און געפיהלען

זענען דאָך געווען זעהר אָפען, מען איז געווען נאָהענט צו איין טרער וועגען יענעמ׳ס צרה, ווייל אלע זענען געווען צוזאמענגעגאָסען אין איין נשמה, אז צווישען מיר און יענעם איז געווען אייך שוואַכע גרעניץ, במילא האָט מען עס גוט געפיהלט, און טאקע גוט דורכגעלעבט. וויפיל טרערען האָט מען בייא איין תהלים פערגאָסען פאר יענעמ׳ס צרה׳ פיל הארץ און נשמה איז דאָרטען געוואָרען אויס־געדריקט מיט דעם גאנצען כח, אז מען האָט טאקע פיל מאָל געמערקט אז נאָך איין תהלים אָפּענסיווע איז טאקע לייכטער געוואָרען, אז מען האָט דעם גזר דין צוריסען. דיא תפלות זענען געווען זעהר שטארק און השתפכות הנפש׳דיג. איבער־הויפט ימים נוראים און שמחת תורה, וויא עס איז שוין דערמאָנט געוואָרען.

אָבער עס ווילט זיך נאָך אמאָל דערמאָנען וועגען שמחת תורה איך מוזעאום ראַד, וויא איין טאַנץ האָט געדויערט עטליכע שעה, אָהן איבעררייס. עס איז געווען ש״ת ביינאכט, און מען האָט געזונגען דעם ניגון: „פונדאנען טרייבט מען אַרויס און דאָרטען לאָזט מען נישט אריין, זאָג שוין, טאַטוני, וויא לאנג וועט עס זיין?״. און אויף דיא בענק אינדערהויך האָט איינער געהאלטען דיא האנט אויף דעם צווייטען, און דיא שטימע האָט זיך געהויבען שטאַרקער און שטארקער „וויא לאנג וועט עס זיין?״. און ווער עס געדענקט יענעם שמחת תורה, דער ווייסט אז דאָס איז געווען איינע פון די גרעסטע פילבארע מאָמענטען פון מירער ישיבה אין גלות, און דיא זעלבע מאָמענטען האָט מען דורכגעלעבט איינער ביים צוויי־טענ׳ס שמחה, וויא בייא איין תנאים און חתונה.

יעדער ניגון און שמחה פון גלות איז געווען אויפרייס מאטעריאל פון טיפע נשמה הרגשים, וואָס האָט אונז פּלוצלונג צוריקגעשטויסען צו אונזער אלטען עבר, און מיט דעם לעצטען, רירענדען ניגון פון וקרב פזורינו זענען מיר אַרויף אויף דער שיף קיין אמעריקא, און מיט טרערען אין דיא אויגען האָבען מיר געהאלטען אין איין קוקען אויף אונזער הייליגער ישיבה אין מוזעאום ראַד און געבעטען ביים בו״ע, אוי, רבוש״ע, געדענק אונזער מסירת נפש פאר דיר אונזער גאנצען גלות, וואו אין דעם שמוציגען שאנגהאי, זענען מיר געזעסען 5 יאָהר צייט אין איין וואנט פון שווייס און שמוץ, און דיין נשמה האָבען מיר געגע־בען שיינע, בעקוועמע פאלאצען אין אונזער גוף. זאָלען אונזערע סטענדערס וואָס מיר האָבען געלערענט און פארגאָסען מיט אזויפיל שווייס און טרערען, זיין דער מזבח, וואָס זאָל שטענדיג דיר דערמאָנען אין אונזער גרויסען קרבן, וואָס איז געווען כלו לה׳, און קענען זיין ווייטער געבען דיר און געבען דיין תורה, און נישט דארפען ח״ו זיין איין אומפארשטענדליכער קרבן אָהן איין מזבח.

מירער ישיבה אין גלות

און איך וויל זיך נאך אמאל ספעציעל אפשטעלען אויף דיא קרבנות וואס דיא בני תורה האבען געבראכט אין שאנגהאי, אז זייער גאנצער גלות איז געווען אין גרויסער מזבח פול מיט קרבנות. און ספעציעל שאנגהאי, איז געווען אין מסירת נפש תקופה פון אלע ישיבות און רעליגיעזע גרופען, וויא עס איז שוין דערמאנט געווארען, דערום מוז דער גרויסער, רייכער אינהאלט פון יענער תקופה אויינגעלייגט ווערען טיף, טיף אין דיא קעמערלאך פון מענשען׳ס הארץ און נשמה, און עס וועט זיכער גוט צונוצקומען יעדען איינעם אין אלע מאמענטען פון לעבען, וואס דאס איז אויך טיילווייז דיא כוונה פון מחבר.

איך קום יעצט אויסדריקען מיין ברכה צו מיינע רביים, דיא הנהלה פון מירער ישיבה, רבינו יחזקאל הלוי לעווינשטיין שליט״א, רבינו הגרא״י פינקל שליט״א און רבינו הגר״ח שמולעוויץ שליט״א פון מירער ישיבה אין ירושלים.

און צום נשיא פון מירער ישיבה דא אין אמעריקע, הרב קאלמאנאוויץ שליט״א, פאר זייער גרויסער מסירת נפש צו קענען אויפהאלטען דיא ישיבת מיר אין איהר פראכט און שיינקייט אלע יאהרען. זאל איך דער בו״ע העלפען, אז איהר זאלט קענען אנהאלטען דעם אלטען רוח פון מירער ישיבה אויף דעם נייעם באדען.

און אויך מוז אנערקענט ווערען, אז דער מחולל פון רוח אין מירער ישיבה פון איהר פריהסטען אנפאנג, איז געווען דער אלטער משגיח רבינו ירוחם זצ״ל, וואס וועט קיינמאל ניט פערגעסען ווערען. יהי זכרו ברוך.

יעצט קום איך אויסדריקען איין הארציגען דאנק צו ה׳ לייביש לערער און הר. ווינרייך פאר קריגען מיר דיא ערלויבניש אויף צו פארעפענטליכען פיל בילדער פון י.ו.א. ארכיוו אין דעם חיבור.

צום ענדע וויל איך ברענגען איין קרבן תודה צום בו״ע וואס האט מיר געגעבען כח און מוט אפצודרוקען מיין ספר גדלות האדם און דאס יעצטיגע חיבור. איך וויל בעטען ווייטער ביא השי״ת אז ער זאל מיר העלפען ווייטער צו פארעפענטליכען מיינע גרעסערע חיבורים וואס זענען געשריבען געווארען אין גלות שאנגהאי, אין מצב פון דם ואש ותמרות עשן, וואס דאס וועט פאר מיר זיין איין גרויסע טרייסט פאר מיין פארגאנגענהייט און געבען מוט אויף דער צוקונפט.

ב׳ אייר, תשו״י, ברוקלין, ניו־יארק